

Dohodak umirovljenika

Urban, Ivica

Source / Izvornik: **Newsletter : povremeno glasilo Instituta za javne financije, 2011, 13, 1 - 9**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:242:422524>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-19**

Repository / Repozitorij:

[Institute of Public Finance Repository](#)

Dohodak umirovljenika*

IVIGA URBAN Institut za javne financije

Vrijednost mjesečne potrošačke košarice za dvočlanu umirovljeničku obitelj koju objavljuju Nezavisni hrvatski sindikati (NHS) iznosi 3.600 kuna, pa prosječna mirovina od oko 2.100 kuna pokriva manje od 60% te košarice. Znači li to da prosječni umirovljenik živi u siromaštvu? Prema izračunima Sindikata umirovljenika Hrvatske (SUH) čak 80% umirovljenika je siromašno.

Međutim, kako bismo dobili preciznu sliku stanja životnog standarda građana, važno je razmotriti cjelokupnu raspodjelu dohotka umirovljeničkih kućanstava. Pritom valja uzeti u obzir ukupan dohodak kućanstva, broj članova kućanstava s kojima umirovljenici žive i njihov ekonomski status. Rezultati takve analize, zasnovane na Anketi o potrošnji kućanstava (APK) Državnog zavoda za statistiku (DZS), pokazuju sljedeće:

- Prema vrsti kućanstva umirovljenici se mogu svrstati u četiri skupine: 27% umirovljenika žive kao samci, 28% ih živi u parovima, 32% u kućanstvima u kojima živi i zaposleni ili samozaposleni član, a preostalih 13% u kućanstvima s uzdržavanim članovima.
- Glavninu dohotka umirovljeničkih kućanstava čine mirovine, ali ga čine i dohodak od darova drugih osoba, vrijednost proizvodnje za vlastitu uporabu, tržišni dohodak i socijalne naknade.
- Za svako umirovljeničko kućanstvo iz uzorka APK-a izračunat je novi pokazatelj – stvarna stopa pokrivenosti, jednaka om-

jeru ukupnog dohotka umirovljeničkog kućanstva i prilagođene vrijednosti potrošačke košarice, a izvedena iz vrijednosti košarice Nezavisnih hrvatskih sindikata (NHS). Za umirovljenički par prilagođena košarica iznosi oko 3.600 kuna, a za samca oko 2.400 kuna.

- Za 6% svih umirovljenika stvarna stopa pokrivenosti je niža od 60%. Za 22% umirovljenika stopa pokrivenosti se kreće između 60 i 100%, a 33% umirovljenika ima stopu pokrivenosti između 100 i 150%.
- Iz tih se podataka mogu izračunati stope siromaštva umirovljenika: 6% – ako se za granicu siromaštva uzme 60% prilagođene košarice, 28% – ako se za granicu siromaštva uzme 100% prilagođene košarice, 61% – ako se za granicu siromaštva uzme 150% vrijednosti prilagođene košarice, itd. Dakle, što je viša granica siromaštva, veća je stopa siromaštva. Međutim, uz svaku odabranu stopu, valja imati na umu da među siromašnima nisu svi jednako siromašni – neki su siromašniji od ostalih jer imaju niži dohodak.
- U lošijem položaju od prosjeka su umirovljenici koji uzdržavaju ostale članove obitelji i umirovljenici samci, a u relativno boljem su umirovljenički parovi i umirovljenici koji žive u kućanstvima sa zaposlenim ili samozaposlenim članovima.
- Nizak dohodak i životni standard nisu obilježje samo dijela umirovljeničkih kućanstava. Udio ljudi s niskim dohocima zapravo je najveći u kućanstvima gdje odrasli članovi ne rade, a nisu umirovljenici.

* Ovaj Newsletter je nastao u okviru projekta “Analiza mirovinskog sustava” kojeg zajednički vode Institut za javne financije i poslovni časopis Banka. Prezentacije i dodatni materijali obrađeni u projektu mogu se pronaći na: http://www.bankamagazine.hr/Projekti/Analiza_mirovinskogsustava.aspx.

• *Struktura umirovljeničke potrošačke košarice NHS-a uspoređena je sa stvarnom strukturom potrošnje kućanstava iz uzorka APK-a. Prosječni umirovljenički par troši znatno manje od iznosa određenog sindikalnom košaricom za stanovanje, odjeću i obuću, kulturu i rekreaciju. S druge strane, sindikalna košarica podcjenjuje troškove za prijevoz i zdravstvo. Nadalje, neki važni izdaci, poput RTV-pristojbe i telefonskih računa nisu uvršteni u sindikalnu košaricu.*

1. UVOD

Vrijednosti potrošačkih košarica i stope njihove pokrivenosti prosječnom plaćom i mirovinom, koje mjesečno objavljuje NHS u svojoj publikaciji Potrošačka košarica, popularni su pokazatelji životnog standarda u Hrvatskoj.¹

U srpnju 2011. mjesečna potrošačka košarica NHS-a za četveročlanu obitelj iznosila je 6.720 kuna, a pokrivenost košarice prosječnom plaćom bila je 80,7%. Košarica za dvoje umirovljenika iznosila je 3.637 kuna, a pokrivenost te košarice prosječnom mirovinom bila je samo 59,3%. Ovi rezultati signaliziraju prilično loše stanje životnog standarda glavnine stanovništva u Hrvatskoj koju čine upravo oni koji žive od plaće i mirovine. Pokrivenost košarice znatno niža od 100% govori da obitelji nisu u mogućnosti zadovoljiti osnovne životne potrebe, odnosno – da žive u siromaštvu.

Međutim, problem pokazatelja pokrivenosti potrošačke košarice dohotkom je u tome što govori o stanju samo jedne hipotetičke obitelji. Tako, primjerice, pokrivenost umirovljeničke košarice prosječnom mirovinom promatra isključivo dvočlanu obitelj u trećoj dobi koja prima jednu prosječnu mirovinu. Za dobivanje reprezentativnijih pokazatelja životnog standarda umirovljenika, potrebno je u analizi uvažiti različitosti obitelji prema ukupnom dohotku, te broju članova obitelji koji dohodak zarađuju i troše. Takvu analizu provodi DZS svojim APK-om, kojim izračunava pokazatelje nejednakosti dohotka i siromaštva.

Relativna stopa siromaštva za cjelokupno stanovništvo iznosila je 17,4% u 2008. i 18% u 2009. Stopa siromaštva umirovljenika iznosila je 23,4% u 2008. i 24,3% u 2009. Siromašni su građani svi oni koji žive u kućanstvima s dohotkom nižim od “praga siromaštva”. On je za kućanstvo s dvoje odraslih članova u 2008. na mjesečnoj razini iznosio 3.039 kuna, odnosno 3.338 kuna u 2009.² Koristeći

1 Dostupno na mrežnim stranicama Nezavisnih hrvatskih sindikata [<http://www.nhs.hr/gospodarstvo/kosarica/>]. Svoje potrošačke košarice objavljivao je do travnja 2010. i Savez samostalnih sindikata Hrvatske, ali s obzirom da se više ne izračunavaju, ovdje se neće analizirati. [http://www.sssh.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=28&Itemid=42]

2 Vidjeti DZS, 2009, Priopćenje broj 14.1.2. [http://www.dzs.hr/Hrv/publication/2009/14-1-2_1h2009.htm] i DZS, 2010, Priopćenje broj 14.1.2. [http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2010/14-01-02_01_2010.htm].

drukčiju metodologiju i znatno višu granicu siromaštva od 3.234 kune po umirovljeniku, SUH je izračunao stopu siromaštva umirovljenika od čak 80%.³

Prateći metodologiju DZS-a i koristeći isti izvor podataka (APK), ovdje se analizira dohodak i potrošnja umirovljenika u Hrvatskoj 2008., a dobiveni se rezultati uspoređuju s onima koje su objavili DZS, NHS i SUH.

2. SKUPINE KUĆANSTAVA

Uzorak APK-a sadrži podatke za 3.108 kućanstava koja predstavljaju cijelu populaciju u Hrvatskoj. U čak 58% kućanstava iz uzorka žive umirovljenici. Ta su kućanstva podijeljena u četiri skupine:

- A. Jednočlana kućanstva – umirovljenici samci.
- B. Višečlana kućanstva u kojima žive samo umirovljenici. U 96% tih kućanstava žive dva umirovljenika (umirovljenički parovi), a u preostalih 4% žive tri umirovljenika.
- C. Višečlana kućanstva u kojima umirovljenici žive s članovima od kojih je barem jedan zaposlen ili samozaposlen. U 81% kućanstava ove skupine živi jedan umirovljenik, u 17% su dva umirovljenika, a u 2% žive tri umirovljenika.
- D. Višečlana kućanstva u kojima umirovljenici žive s članovima od kojih niti jedan nije zaposlen ili samozaposlen, odnosno, svi su uzdržavani.⁴ U 89% takvih kućanstava nalazi se jedan umirovljenik, a u 11% dva umirovljenika.

Za usporedbu s umirovljeničkim kućanstvima, dodatno su oblikovane dvije skupine:

- E. Kućanstva s uzdržavanim osobama; u njima nema umirovljenika, zaposlenih i samozaposlenih osoba.
- F. Sva ostala kućanstva; u njima nema umirovljenika, ali za razliku od skupine E, nalazi se barem jedna zaposlena ili samozaposlena osoba.

Agregiranjem uz pomoć pondera može se dobiti okvirna slika broja ljudi koje predstavlja uzorak APK-a. U Tablici 1

2010.htm]. Pragovi siromaštva pretvoreni u mjesečne iznose bili su 2008.: 2.026 kuna za samca, 3.039 kuna za kućanstvo s dvoje odraslih i 4.254 kuna za četveročlano kućanstvo s dvoje odraslih i dvoje djece. Pragovi su u 2009. bili 10% viši. U dohodak je uključen i prirodni dohodak.

3 Vidjeti Glas Istre, 29. 10. 2010, “Predsjednik SUH-a upozorava: Siromašno 80 % penzionera” [<http://www.glasistre.hr/hrvatska/vijest/278169>].

4 “Uzdržavani” su nezaposleni, kućanice i nesposobni za rad. “Djeca” su predškolska i školska djeca te studenti.

Tablica 1.

Skupine kućanstava – ekonomski status članova (2008.)

Skupina	Umirovljenici			Zaposleni	Samo-zaposleni	Djeca	Odrasli uzdržavani	Ukupno
	domaće mirovine	inozemne mirovine	ukupno					
A	297	18	315	0	0	0	0	315
B	315	21	336	0	0	0	0	336
C	359	16	375	387	77	213	100	1.152
D	144	13	158	0	0	47	145	349
E	0	0	0	0	0	45	95	140
F	0	0	0	881	227	615	211	1.934
Ukupno:	1.114	68	1.183	1.268	304	920	550	4.225

Izvor: autorov izračun na temelju APK-a

se vidi da je 2008. bilo oko 1,18 milijuna umirovljenika, od čega 68 tisuća umirovljenika prima inozemne mirovine. Najviše umirovljenika – njih oko 375 tisuća – živi u kućanstvima zajedno sa zaposlenim i samozaposlenim članovima (skupina C). Oko 336 tisuća umirovljenika bilo je u kućanstvima u kojima žive dva ili tri umirovljenika bez ostalih članova (skupina B), a tu je i 315 tisuća umirovljenika samaca (skupina A). Oko 157 tisuća umirovljenika živi u kućanstvima s uzdržavanim članovima (skupina D). Treba napomenuti da se ne radi o stvarnim brojevima, već zbrojevima pondera iz uzorka.

3. DOHODAK KUĆANSTAVA

Neto dohodak kućanstva⁵ dijelimo s brojem njegovih članova i dobivamo mjesečni neto dohodak po članu kućan-

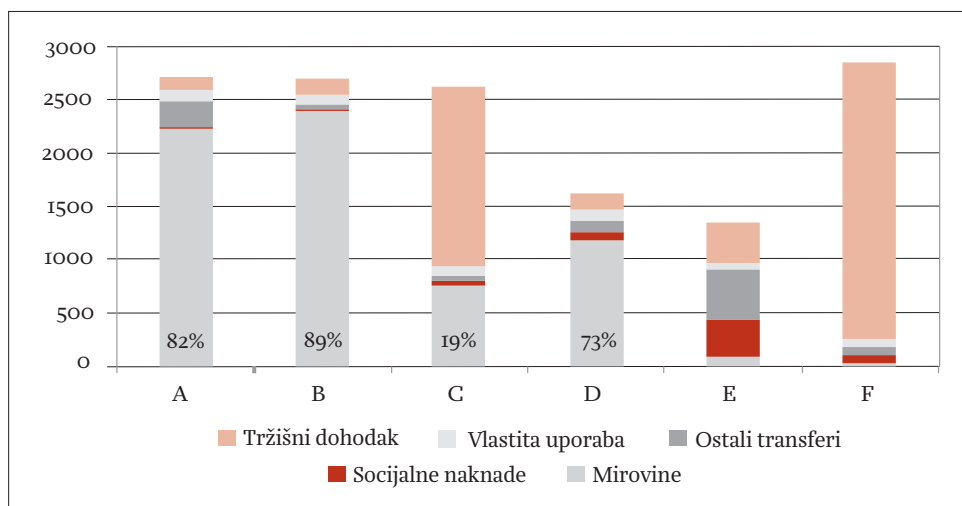
5 APK bilježi dohotke na godišnjoj razini, ali radi jednostavnosti ovdje se dijele s 12, pa se dobivaju iznosi na mjesečnoj razini. Neto dohodak

stva (MDC). Grafikon 1 prikazuje njegovu visinu i strukturu. Skupine A, B i C raspolažu s približno jednakim prosječnim MDC-om – nešto više od 2.500 kuna. Prosječni MDC za skupine D i E znatno je niži – tek između 1.400 i 1.600 kuna. Skupina F ima tek nešto viši prosječni MDC od skupina A, B i C.

kućanstva dobiva se zbrajanjem dohodaka njegovih članova iz različitih izvora, pri čemu “neto” znači iznos nakon oporezivanja. U “tržišni dohodak” uključene su plaće, dohodak od obrta i slobodnih zanimanja, dohodak od povremenog rada, najamnine, te dohodak od kapitala (kamate i dividende). “Vlastita uporaba” je vrijednost koju su članovi kućanstva proizveli za vlastitu potrošnju, a prvenstveno se odnosi na poljoprivredna dobra. “Ostali transferi” obuhvaćaju darove od osoba izvan kućanstva, kao što su rođaci i prijatelji. “Socijalne naknade” obuhvaćaju razne primitke na temelju socijalnog osiguranja: stalnu pomoć, doplatu za djecu, naknadu za nezaposlenost, rođiljnu naknadu, naknadu za bolovanje, itd. “Mirovine” se dijele na starosne, obiteljske i invalidske, a razlikuju se i mirovine iz tuzemstva i inozemstva.

Grafikon 1.

Prosječni mjesečni dohodak po članu kućanstva (u kunama) i struktura po izvorima dohotka

Izvor: autorov izračun na temelju APK-a

Postotci u dnu stupaca na Grafikonu 1 su udjeli mirovina u ukupnom neto dohotku skupine. Za skupinu A mirovine predstavljaju 82% ukupnog dohotka, a značajnu stavku predstavljaju i ostali transferi. Za skupinu B gotovo 90% dohotka dolazi od mirovina. Kod skupine C situacija je, naravno, drukčija jer u tim kućanstvima žive i oni koji rade, pa mirovine čine samo 19% ukupnog dohotka. Glavni dohotka kućanstava skupine D također čine mirovine sa 73%. U skupini E najveći dio dohotka predstavljaju transferi od osoba izvan kućanstva, a tek onda socijalne naknade, pri čemu je značajan i udio tržišnog dohotka. Kod skupine F prevladava tržišni dohodak.

Grafikon 2 prikazuje raspodjelu MDC-a po skupinama kućanstava. Kako je već utvrđeno prethodnim grafikonom, od umirovljeničkih kućanstava najniže dohotke ima skupina D. Oko 20% ljudi iz ove skupine ima MDC manji od 1.000 kuna, a ukupno 75% ih ima MDC ispod 2.000 kuna. No, skupina E stoji još lošije, jer čak 46% ljudi iz ovih kućanstava ima MDC niži od 1.000 kuna. I u skupini F postoji značajan broj ljudi s relativno niskim dohocima – 32% ih ima MDC niži od 2.000 kuna, što je više nego u umirovljeničkim kućanstvima iz skupine A i B.

4. UMIROVLJENIČKA POTROŠAČKA KOŠARICA I POKRIVENOST KOŠARICE PROSJEČNOM MIROVINOM

NHS objavljuje mjesečnu publikaciju Potrošačka košarica u kojoj analizira životni standard zaposlenih i umirovljenika. Sastavni dio analize su izračuni potrošačkih košarica i pokazatelja pokrivenosti košarice ostvarenim dohotkom za nekoliko tipova obitelji. U svakom broju može se naći vrijednost potrošačke ili “sindikalne” košarice za:

- I. Četveročlanu obitelj, koja se sastoji od dvije odrasle osobe i dvoje djece; jedna odrasla osoba radi i prima prosječnu plaću;
- II. Tročlanu obitelj, koja se sastoji od dvije odrasle osobe s jednim djetetom; jedna odrasla osoba radi i prima prosječnu plaću;
- III. Dvočlanu obitelj, koja se sastoji od dvije osobe u trećoj dobi, od kojih jedna prima prosječnu mirovinu.

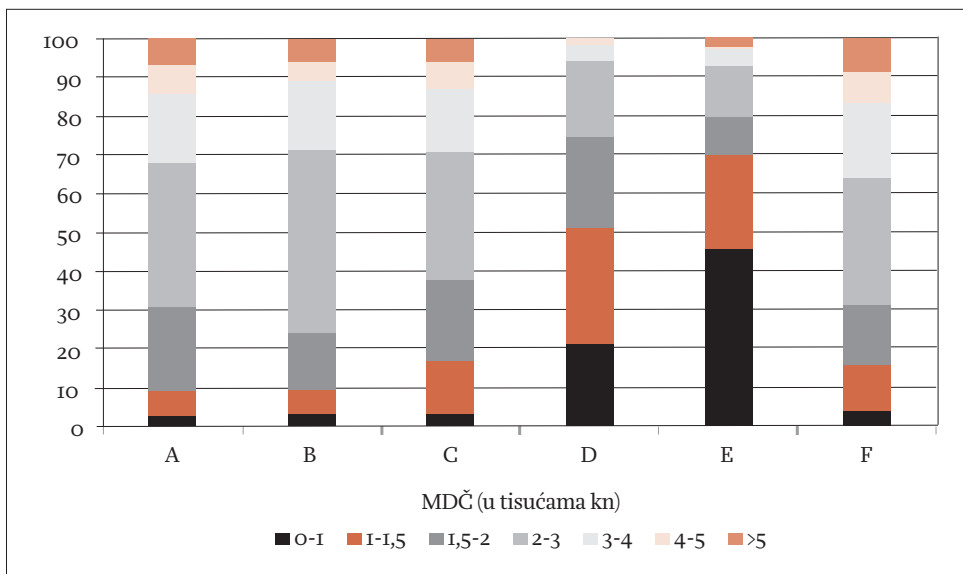
Potrošačka košarica predstavlja ukupne izdatke koji su, prema autorima košarice, potrebni za ostvarenje minimalnog životnog standarda u šest različitih skupina potrošnje: prehrana, higijena, odijevanje, stanovanje, prijevoz i kultura. Za obitelj III dodaje se i zasebna skupina “zdravstvo”, a jednaka je izdacima dvije osobe za dopunsko zdravstveno osiguranje. Za obitelji I i II, potrošačka košarica izračunava se za 10 hrvatskih gradova, a za obitelj III samo za Zagreb.⁶

Stavljanjem u omjer prosječne plaće i potrošačke košarice za obitelji I i II izračunavaju se pokazatelji “pokrivenosti košarice prosječnom plaćom”. Za obitelj III, izračunava se omjer prosječne mirovine i odgovarajuće potrošačke košarice, te se dobiva pokazatelj “pokrivenosti košarice prosječnom mirovinom”.

6 Za obitelji I i II prosječna košarica za cijelu Hrvatsku izračunava se kao *jednostavni* prosjek vrijednosti košarica za devet gradova (alternativno za deset, pri čemu se dodatno uključuje Slavonski Brod). No, u tom izračunu nacionalne potrošačke košarice trebalo bi u obzir uzeti neke *pondere*, primjerice, broj stanovnika. Također bi kod izračuna pokrivenosti košarice plaćom bilo poželjno za pojedine gradove uzeti prosječne neto plaće u tim gradovima, a ne prosjek za Hrvatsku.

Grafikon 2.

Raspodjela mjesečnog dohotka po članu kućanstva, u % članova kućanstava

Izvor: autorov izračun na temelju APK-a

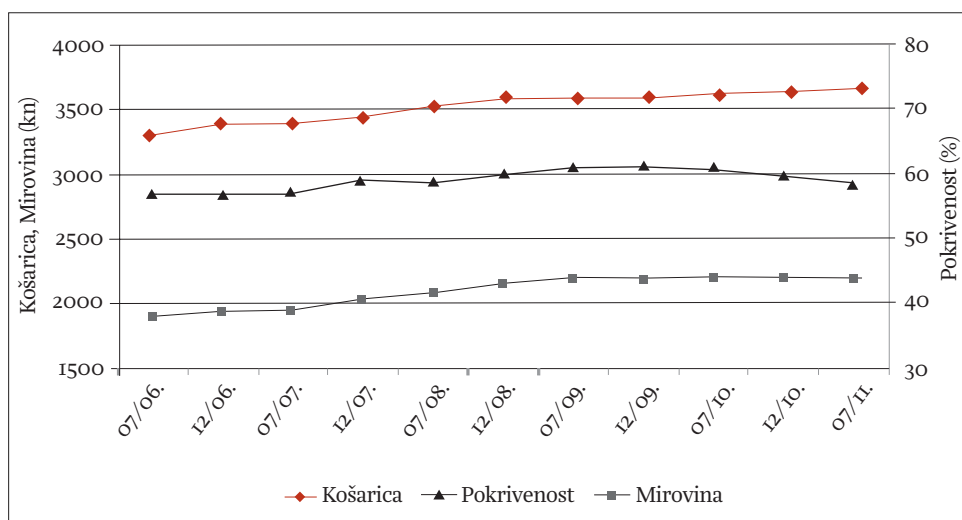
U nastavku će biti obrađeni pokazatelji za obitelj III – dvočlanu umirovljeničku obitelj. Na lijevoj uspravnoj osi Grafikon 3 prikazuje kunsku vrijednost prosječne mirovine i vrijednost umirovljeničke potrošačke košarice (u nastavku: Košarica), a na desnoj uspravnoj osi nalazi se njihov postotni omjer, odnosno pokazatelj pokrivenosti

5. USPOREDBA “SINDIKALNE” I “ANKETNE” POTROŠAČKE KOŠARICE

Stanje Košarice u prosincu 2008. prikazano je u Tablici 2. Oko 35% Košarice su izdaci za prehranu, a nešto više, oko 37%, potrebno je potrošiti za stanovanje. Dakle, te dvije

Grafikon 3.

Prosječna mirovina, Košarica i Pokrivenost

Izvor: NHS, Potrošačka košarica (srpanj 2006. – travanj 2011.)

Košarice prosječnom mirovinom (u nastavku: Pokrivenost).⁷

Vrijednosti pokazatelja dostupne su za svaki mjesec od rujna 2004., a ovdje je prikazano razdoblje od srpnja 2006. do srpnja 2011. Prosječna mirovina rasla je do sredine 2009., a zatim stagnira. Vrijednost Košarice raste do studenog 2008., a nakon toga se zadržava na gotovo istoj razini od oko 3.600 kuna. Pokrivenost raste od 57% u srpnju 2006., doseže najvišu vrijednost od 61% u studenom 2009., a zatim blago pada na 59,3% krajem promatranog razdoblja.

⁷ Za obitelj III Košarica je izračunata samo za Zagreb, a za potrebe izračuna Pokrivenosti stavlja se u omjer s prosječnom mirovinom u Hrvatskoj. Kako se može zaključiti iz Potrošačke košarice, između hrvatskih gradova postoje značajne razlike u cijenama roba i usluga, a one svakako postoje i u prosječnoj mirovini. Zbog toga Pokrivenost nije reprezentativna za Zagreb (jer u obzir uzima prosječnu mirovinu za cijelu Hrvatsku), ali ne za Hrvatsku (jer u obzir uzima troškove samo za Zagreb).

Nadalje, kao iznos prosječne mirovine uzima se prosječna mirovina korisnika kojima je mirovina određena prema Zakonu o mirovinskom osiguranju. Na taj način u prosječnu mirovinu nisu uključene mirovine korisnika koji ih ostvaruju prema Zakonu o pravima iz mirovinskog osiguranja djelatnih vojnih osoba, policijskih službenika i ovlaštenih službenih osoba, te korisnici mirovina kojima je mirovina određena prema Zakonu o pravima hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata i članova njihovih obitelji. Kako je prosječna mirovina tih dviju skupina nešto veća, odabrani pokazatelj prosječne mirovine podcjenjuje stvarni prosjek (Statističke informacije Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje, 2/2011).

stavke obuhvaćaju više od 2/3 Košarice, a zatim slijede odijevanje, kultura, higijena, dopunsko zdravstveno osiguranje, i na kraju prijevoz.

Tablica 2.

Košarica u prosincu 2008.

	Iznos u kunama	% Košarice
Prehrana	1.236	34,7
Higijena	204	5,7
Odijevanje	412	11,6
Stanovanje	1.297	36,5
Prijevoz	83	2,3
Kultura	227	6,4
Dopunsko zdrav. osiguranje	100	2,8
Košarica – ukupno	3.559	100,0
Prosječna mirovina	2.129	59,8

Izvor: NHS, Potrošačka košarica (prosinc 2008.)

S druge strane, APK svrstava izdatke za potrošnju kućanstava u 12 velikih skupina: hrana i bezalkoholna pića, alkoholna pića i duhan, odjeća i obuća, stanovanje i potrošnja energenata, pokućstvo, oprema za kuću i redovito održavanje, zdravstvo, prijevoz, komunikacije, rekreacija i kultura, obrazovanje, restorani i hoteli, te ostala dobra i usluge.

Tablica 3.

Oblikovanje skupina potrošnje

Naziv stavke u ovoj analizi	Košarica (NHS)	Osobna potrošnja (APK)
Hrana, piće i duhan	Prehrana	Hrana i bezalkoholna pića Alkoholna pića i duhan
Stanovanje	Stanovanje	Stanovanje i potrošnja energenata Pokućstvo, oprema za kuću i redovito održavanje
Odjeća i obuća	Odijevanje	Odjeća i obuća
Prijevoz	Prijevoz	Prijevoz
Kultura i rekreacija	Kultura	Rekreacija i kultura
Zdravstvo	Dopunsko zdravstveno osiguranje	Stavka Dopunsko zdravstveno osiguranje unutar skupine Ostala dobra i usluge Zdravstvo
Osobna njega	Higijena	Stavka Osobna njega unutar skupine Ostala dobra i usluge
Ostalo	Nije navedeno	Komunikacije Obrazovanje Restorani i hoteli Ostala dobra i usluge (umanjeno za stavke Dopunsko zdravstveno osiguranje i Osobna njega)

Cilj sljedeće analize je usporediti strukturu Košarice sa stvarnim košaricama potrošnje kućanstava iz APK-a u kojima žive umirovljenici. U tu svrhu oblikovano je sedam skupina potrošnje koje približno odgovaraju onima u Košarici, a sadrže razne elemente iz APK-a. Pregled se nalazi u Tablici 3.

Usporedba Košarice s prosječnim košaricama različitih dohodovnih skupina unutar skupine umirovljenika iz skupine B ("umirovljenički parovi") prikazana je na Grafikonu 4. Stupci predstavljaju prosječne izdatke četiri dohodovne skupine za različite potrošne stavke. U ovom se dijelu analize promatraju samo dvočlana kućanstva, pa se umjesto dohotka i potrošnje po članu kućanstva prikazuje dohodak i potrošnja cijelog dvočlanog kućanstva.

Tako, primjerice, u stavci Hrana, piće i duhan, umirovljenički par s mjesečnim dohotkom (MD) od 0 do 3.000 kuna prosječno troši oko 1.300 kuna na tu skupinu dobara. Parovi s MD-om između 3.000 i 6.000 kuna prosječno na to troše 1.800 kuna, a oni s MD-om preko 9.000 kuna troše više od 2.600 kuna na hranu, piće i duhan. Na isti se način promatraju izdatci i za sve ostale skupine dobara. Uočava se pravilnost: umirovljenici s višim dohocima troše u prosjeku više po svim skupinama dobara.

Crvene točke i crte na Grafikonu 4 označavaju visinu stavaka iz Košarice prikazane u Tablici 2, za svaku skupinu potrošnje. Prehrana je u Košarici iznosila 1.236 kuna, što znači da sve dohodovne skupine unutar skupine umirovljenika B u prosjeku zadovoljavaju standard koji je za prehranu odredila Košarica. Međutim, valja podsjetiti da u ovoj studiji ta kategorija, za razliku od Košarice, obuhvaća pića i duhanske proizvode, na koje odlazi oko 7% izdataka. Uzimajući to u obzir, može se zaključiti da paro-

vi s dohotkom do 3.000 kuna ipak troše nešto manje na hranu nego što je određeno Košaricom.

S druge strane, u kategoriji Stanovanje za dvije skupine s nižim dohotkom postoji veliki jaz između ostvarene potrošnje i standarda koji zadaje Košarica. Sličan se jaz može uočiti i u kategorijama Odjeća, Kultura i rekreacija i Osobna njega. Ističe se stavka Odjeća: jedino parovi s najvišim dohocima troše u prosjeku više od 412 kuna mjesečno za odjeću, koliko je određeno Košaricom.

Nasuprot tome, u stavci Zdravstvo izdaci svih dohodovnih skupina nadilaze standard postavljen Košaricom, koja pretpostavlja da svaki umirovljenik plaća samo dopunsko zdravstveno osiguranje od 50 kuna mjesečno.

Također, može se uočiti da značajan dio osobne potrošnje – svrstan u skupinu Ostalo – nije uključen u Košaricu. Podrobnijim uvidom u podatke APK-a može se zaključiti da su u ovoj kategoriji dvije stavke naročito važne: telefonski računi i RTV-prijava.⁸

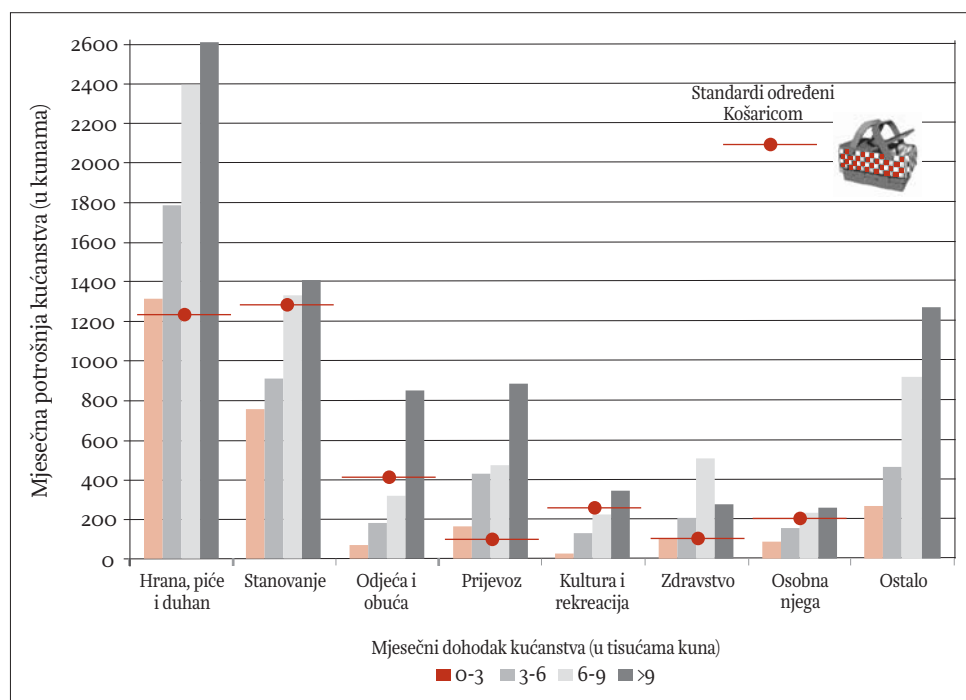
6. DOHODAK I POTROŠAČKA KOŠARICA – STVARNA STOPA POKRIVENOSTI

Pokrivenost, odnosno omjer prosječne mirovine i Košarice, u prosincu 2008. iznosila je 59,8%. Umjesto za hipotetičku obitelj s dvije odrasle osobe, ovdje je izračunat novi pokazatelj pokrivenosti, i to za svako umirovljeničko kućanstvo iz APK uzorka, s obzirom na dohodak kućanstva i broj njegovih članova.

⁸ Slična je analiza napravljena i za ostale skupine umirovljenika. Rezultati za skupine A i D slijede isti obrazac, time da su u njih jazovi između potrošnje i standarda Košarice još veći.

Grafikon 4.

Usporedba “sindikalne” i “anketne” košarice za umirovljeničke parove (skupina B)

Izvor: autorov izračun na temelju APK-a i Potrošačke košarice (prosinac 2008.)

Umirovljenička potrošačka košarica izračunata je samo za obitelj s dvije odrasle osobe. Kako je kućanstvima s jednom osobom zacijelo potrebna manja potrošnja, a onima s tri i više osoba veća, potrebno je za svaki tip obitelji izračunati novu vrijednost košarice. Pri tome je potrebno uzeti u obzir “ekonomije obujma” i različitost potreba pojedinih članova kućanstva.

Uobičajeno je stoga koristiti faktore prilagodbe koji ovise o broju odraslih članova i djece u kućanstvu; ovdje će se upotrijebiti “modificirana OECD ljestvica”. Vrijednost Košarice prvo valja podijeliti s 1,5, čime se dobiva prilagođena košarica za samca, a ona predstavlja polaznu vrijednost za izračun prilagođene košarice za sva ostala kućanstva, ovisno o broju odraslih članova i djece. Za prosinac 2008. prilagođena košarica za samca iznosila je 2.373 kune. Za ostala kućanstva ta se vrijednost množi faktorima prilagodbe iz Tablice 4 u Okviru, pa tako za četveročlano kućanstvo s dvoje odraslih i dvoje djece iznosi 4.983 kune (=2,1 puta 2.373 kune).

Podijelivši, potom, mjesečni dohodak svakog umirovljeničkog kućanstva u uzorku APK-a s vrijednošću odgovarajuće prilagođene košarice, dobiva se stopa pokrivenosti prilagođene košarice dohotkom, odnosno stvarna stopa pokrivenosti.

Na Grafikonu 5 iskazana je raspodjela umirovljenika prema stvarnoj stopi pokrivenosti. Najlošijim stanjem ponov-

LJESTVICA PRILAGODBE

Prema “modificiranoj OECD ljestvici” faktor prilagodbe izračunava se na sljedeći način: prvi odrasli član dobiva 1 bod, svaki idući odrasli član 0,5 bodova, a svako dijete 0,3 boda. Kako prikazuje Tablica 4, za jednočlano kućanstvo s jednim odraslim članom faktor je jednak 1. Za dvočlano kućanstvo s dva odrasla člana faktor je 1,5; za kućanstvo s dvoje odraslih i jednim djetetom faktor iznosi 1,8, a s dva djeteta faktor se penje na 2,1. Na isti način izračunava se faktor za bilo koji tip kućanstva.

Tablica 4.

Faktori za izračun prilagođene košarice

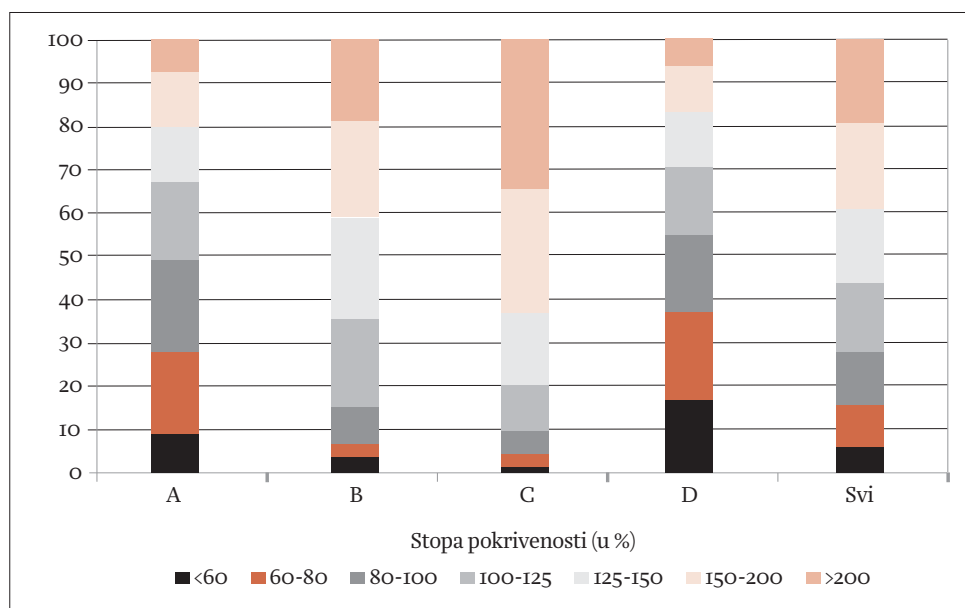
Prvi odrasli član	Ostali odrasli članovi	Djeca	Broj članova kućanstva	Formula	Faktor
1	0	0	1	$1 \cdot 1 =$	1
1	1	0	2	$1 \cdot 1 + 1 \cdot 0,5 =$	1,5
1	1	1	3	$1 \cdot 1 + 1 \cdot 0,5 + 1 \cdot 0,3 =$	1,8
1	1	2	4	$1 \cdot 1 + 1 \cdot 0,5 + 2 \cdot 0,3 =$	2,1

Izvor: autorov izračun

no se ističe skupina D: 17% umirovljenika iz te skupine ima stvarnu stopu pokrivenosti manju od 60%; idućih 20% ima stopu pokrivenosti između 60 i 80%, a još 18% ih ima pokrivenost između 80 i 100%. Dakle, 55% umirovljenika iz skupine D ne pokriva prilagođenu košaricu svojim dohotkom.

Grafikon 5.

Stvarna stopa pokrivenosti, u % umirovljenika

Izvor: autorov izračun na temelju APK-a

Ni umirovljenici iz skupine A ne stoje dobro: gotovo polovica dohotkom ne pokriva prilagođenu košaricu, a za njih 9% stvarna stopa pokrivenosti je manja od 60%.

Promatrajući rezultat za cijelu populaciju (stupac Svi), može se zaključiti da 6% umirovljenika svojim dohotkom pokriva manje od 60% prilagođene košarice. Za idućih 22% umirovljenika stopa pokrivenosti kreće se između 60 i 100%. Dakle, ukupno 28% umirovljenika ima stvarnu stopu pokrivenosti nižu od 100%. Stvarnu stopu pokrivenosti između 100 i 150% ima 33% umirovljenika, itd.

U izračunu stope siromaštva DZS koristi iste faktore prilagodbe, pa su pragovi siromaštva i vrijednosti prilagođene košarice usporedivi parametri, a stopa siromaštva i postotak ljudi sa stvarnom stopom pokrivenosti ispod 100% su usporedivi pokazatelji. Prilagođena košarica za samca u 2008. iznosila je 2.373 kuna, što je 17% više od DZS-ova praga siromaštva u 2008., koji je na mjesečnoj razini iznosio 2.026 kuna. Stopa siromaštva umirovljenika u toj godini iznosila je 23,4%, dok je udio umirovljenika za koje je stvarna stopa pokrivenosti manja od 100% jednak 28%.

Na temelju izračuna iz Grafikona 5 lako se mogu dobiti i alternativne “stope siromaštva” umirovljenika. Primjerice, drži li se da je vrijednost prilagođene košarice preniska, može se povećati za 50%, tako da za samca iznosi 3.560 kuna, a za par 5.339 kuna. Time se udio umirovljenika koji dohotkom ne pokrivaju košaricu penje s 28 na 61%. Ako se košarica poveća na 200% početne vrijednosti, postotak “siromašnih” se penje na 81%, što odgovara stopi siromaštva koju je izračunao SUH. No, treba primijetiti da

je u tom slučaju košarica za samca 4.746 kuna, a za par 7.119 kuna.

S druge strane, snizi li se vrijednost košarice na 60% početne vrijednosti, “stopa siromaštva” se smanjuje s 28 na 6%. U tom slučaju košarica za samca iznosi 1.424 kune, a za par 2.135 kuna. Naravno, radi se o prilično niskim iznosima, ali valja podsjetiti da su iznosi “stalne pomoći” odnosno “pomoći za uzdržavanje” – osnovne socijalne naknade koja se iz Državnog proračuna isplaćuje osobama koje ne mogu stjecati dohodak – još niži od tih vrijednosti.

7. PREPORUKE I DALJNJE ISTRAŽIVANJE

Analiza je slijedila uobičajene metode u mjerenju životnog standarda. U dohodak su uključene mirovine, tržišni dohoci, socijalne naknade, vrijednost proizvodnje za vlastitu uporabu i darovi, a vrijednost košarice, odnosno granica siromaštva, prilagođavala se za različite vrste kućanstava.

Ipak, treba spomenuti da razni aspekti životnog standarda nisu obuhvaćeni analizom. U obzir nije uzeta tzv. “imputirana renta” – vrijednost usluga koje svojim korisnicima pružaju trajna dobra. Primjerice, dva umirovljenika mogu imati jednaku mirovinu i sve ostale uvjete, ali onaj koji živi u kvalitetnijem stanu ima i bolji ukupni životni standard. Nadalje, nekim umirovljenicima je zbog bolesti ili invalidnosti potrebno više sredstava da se u životnom standardu izjednače sa zdravima. Ta dodatna područja potrebno je uklopiti u buduću analizu ili ih zasebno proučiti.

Za kreatorne ekonomske politike glavna preporuka je osnažiti baze podataka na temelju kojih se prave analize i do-

nose odluke. Ovo istraživanje zasnivalo se na Anketi o potrošnji kućanstava DZS-a, ali sve ankete, premda vrijedan izvor spoznaje, imaju i svoje nedostatke. Moguće je rješenje slijediti primjer slovenskih istraživača koji su uz pomoć državnih institucija sastavili veliku bazu podataka povezujući informacije iz različitih administrativnih izvora: porezne uprave, ministarstava koja dijele socijalne

naknade, zavoda za mirovinsko i zdravstveno osiguranje, itd. Ti podaci omogućuju precizan pregled stvarnog stanja životnog standarda građana, a koriste se i u mikrosimulacijama kojima se može utvrditi kako bi različite reforme mogle utjecati na raspodjelu dohotka, porezne prihode i državne izdatke.